Відгук
офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора **Невмержицької Олени Василівни** на дисертацію
Вінтоняк Оксани Василівни «Розвиток педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні (90-ті рр. XX – перша чверть XXI століть)», подану
на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Система освіти України в умовах сьогодення перебуває в умовах серйозної модернізації. Детермінувався цей процес цілою низкою чинників, серед яких: євроінтеграційні процеси, воєнні реалії тощо. Ухвалення Законів України «Про освіту» та «Про фахову передвищу освіту» посприяло набуттю педагогічними коледжами нового правового статусу, розширенню меж їхньої академічної та фінансової автономії, однак водночас спричинило нові виклики, пов'язані із їхньою інтеграцією до структури неперервної педагогічної освіти.

У цьому контексті вважаємо доцільним вивчення історичного становлення та розвитку педагогічних коледжів (раніше училищ та технікумів). Такі студії мають для української освіти не просто пізнавальне, але цілком практичне значення. Історія цих закладів – це архів управлінських і методичних рішень, звернення до яких може допомогти краще зрозуміти, куди рухатися далі. При цьому ретроспективний погляд може застерегти від повторення помилок попередніх реформ.

Відтак дослідження О. Вінтоняк, що репрезентує теоретичні та практичні засади діяльності педагогічних училищ, технікумів та коледжів в Україні упродовж 90-х рр. XX – першої чверті XXI ст., є своєчасним і значущим для вітчизняної педагогічної науки та освітньої практики. Додамо також, що актуальність дослідження підсилюється визначеними здобувачкою суперечностями між: вагомим внеском і значущим місцем педагогічних училищ, технікумів та коледжів у вітчизняній системі освіти й водночас слабкою дослідженістю їхньої діяльності в українській педагогічній науці; фокусування уваги українських дослідників переважно на історичному становленні педагогічних інститутів та університетів й периферійним статусом педагогічних ВНЗ I – II рівнів акредитації, які залишаються поза межами активного наукового пошуку; значним практичним доробком педагогічних училищ, технікумів і коледжів у справі професійного становлення майбутніх спеціалістів різних галузей та відсутністю його належного аналізу, систематизації й упровадження для підготовки конкурентоспроможних на сучасному ринку праці кадрів; наявним у багатогалузевих і міждисциплінарних розвідках обсягом наукових відомостей щодо нормативно-правового забезпечення, адміністрування, фінансування та інших напрямів роботи педагогічних училищ, технікумів та коледжів і їх недостатнім залученням до

історико-педагогічних і експериментальних студій, спрямованих на розвиток й оптимізацію діяльності цих закладів освіти.

Варто вказати, що дисертаційне дослідження виконане в межах науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання у системі безперервної освіти» (державний реєстраційний номер – 0108U009122). Тема дисертаційної роботи «Розвиток педагогічних училищ, технікумів, коледжів України (90-х рр. XX – перша чверть XXI століть)» затверджена на засіданні Вченої ради Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 12 від 24.11.2025 р.).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Насамперед необхідно відзначити новаторський характер представленого дослідження, зумовлений зверненням до маловивченого сегмента національної системи педагогічної освіти. В українській історико-педагогічній науці основна увага традиційно зосереджувалася на становленні та розвитку педагогічної освіти в університетах та інших закладах вищої освіти, тоді як педагогічні училища, технікуми й коледжі переважно розглядалися в контексті окремих регіональних, інституційних або спеціальних досліджень. О. В. Вінтоняк уперше представила їхній розвиток упродовж 1991–2025 рр. як цілісний історико-педагогічний процес, що дає підстави розглядати дисертацію як вагомий внесок у розширення предметного поля української історіографії педагогічної освіти.

Безперечною перевагою дисертації є її ґрунтовна джерельна база, сформована із залученням різновидових матеріалів, які відображають нормативно-правові, організаційні, освітні та соціокультурні аспекти діяльності педагогічних училищ, технікумів і коледжів. Використання архівних документів, законодавчих і підзаконних актів, статистичних відомостей, наукових праць, навчально-методичної документації та матеріалів окремих закладів освіти дало змогу дослідниці зіставити загальнодержавні процеси реформування педагогічної освіти з особливостями їх реалізації на інституційному рівні. Важливим результатом цієї роботи стало впорядкування джерельного комплексу та визначення його інформаційно-пізнавальних можливостей. Хоча більшість джерельних матеріалів знаходяться у відкритому доступі, вони вперше вводяться в предметне поле вітчизняної історико-педагогічної науки.

На позитивну оцінку заслуговує комплексність дослідження, що виявляється в охопленні основного спектра проблем функціонування педагогічних училищ, технікумів і коледжів. У дисертації розглянуто формування їхньої мережі, зміну правового статусу, організаційні моделі, систему управління, матеріально-технічне забезпечення, зміст і форми професійної підготовки, практичне навчання, виховну, методичну й наукову діяльність, кадровий потенціал та зовнішні зв'язки тощо. Така широта предметного аналізу дала змогу представити досліджувані заклади освіти як

складні інституції, розвиток яких визначався взаємодією державної освітньої політики, суспільних потреб і внутрішніх чинників діяльності.

Істотною науковою перевагою праці вважаємо її історико-ретроспективну спрямованість. Дослідниця простежила ґенезу педагогічних училищ, технікумів і коледжів від становлення закладів середньої педагогічної освіти у другій половині XIX ст. до їхніх структурних і функційних трансформацій у першій чверті XXI ст. такому ракурсі вагомого наукового значення набуває запропонована періодизація розвитку цих закладів освіти за доби незалежності України, яка дозволила визначити характер змін їхнього статусу, організаційних засад і професійно-освітнього призначення на різних історичних етапах. Завдяки такому підходу сучасний стан педагогічних коледжів розглядається як результат тривалого й суперечливого процесу інституційних перетворень.

Важливою позитивною рисою дисертації є поєднання історико-педагогічного аналізу з осмисленням перспектив розвитку педагогічних коледжів у конексті сучасних суспільних викликів. Авторка не обмежилася реконструкцією минулого, а звернулася до проблем функціонування цих закладів освіти за умов воєнного стану та, що важливо, їхнього розвитку в контексті повоєнного відновлення України. Такий підхід посилює практичну значущість одержаних результатів, позаяк дозволяє використати узагальнений історичний досвід для визначення перспективних напрямів модернізації фахової передвищої педагогічної освіти.

Нові факти, одержані здобувачкою

У ході роботи над дисертаційним дослідженням Вінтоняк Оксана Василівна встановила історичну спадкоємність сучасної мережі педагогічних коледжів, адже значна їх кількість мають витоки в закладах педагогічної освіти, заснованих наприкінці XIX – упродовж XX ст. Дослідниця визначила регіональні особливості формування та функціонування мережі педагогічних коледжів України, зосередивши увагу на відмінностях в їхній кількості, організаційно-правовому статусі та підпорядкуванні в Західному, Центральному, Південному, Північному та Східному регіонах. Важливим напрацюванням авторки стало також окреслення особливостей трансформації організаційної структури педагогічних училищ і коледжів, виявлення динаміки змін у професійній підготовці та забезпеченні якості освіти, з'ясування специфіки адаптації діяльності педагогічних коледжів до нових суспільних викликів в умовах пандемії COVID-19 та воєнних реалій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації Вінтоняк О. В. є підставою для висновку про наукову обґрунтованість та достовірність викладених авторкою результатів. Високий рівень аргументованості та вірогідності отриманих наукових результатів забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних позицій, використанням комплексу взаємопов'язаних дослідницьких методів, усебічним критичним опрацюванням джерел, а також успішною апробацією та інтеграцією здобутків в освітню практику закладів освіти.

На наше переконання, дисертантці вдалося сформувати стрункий методологічний апарат. Синергія обраних наукових підходів (історико-педагогічний, територіально-регіональний, логічно-історичний, феноменологічний, герменевтичний, синергетичний, парадигмальний, аксіологічний) забезпечила логічну єдність між загальним концептуальним задумом праці та методичним інструментарієм для виконання поставлених завдань.

Вагомим чинником переконливості та достовірності сформульованих авторкою висновків стала скрупульозна робота з масштабною джерельною базою, яка охоплює 964 позиції. Крім цього, отримані дисертанткою результати презентувалися на наукових конференціях різного рівня, що мають широку географію.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Вагоме практичне значення отриманих авторкою результатів не викликає сумнівів і визначається широким спектром можливостей їх прикладного застосування. Насамперед напрацювання дослідження можуть слугувати базою для подальшого проектування концептуальних засад і теоретико-методичних основ розвитку педагогічних закладів фахової передвищої освіти в умовах реформування національної освіти, а також використовуватися безпосередньо у професійній підготовці майбутніх фахівців. Окрім того, зібраний у дисертації матеріал, сформульовані висновки та результати можуть стати у нагоді при укладанні навчально-методичної літератури з історії педагогіки, загальної та порівняльної педагогіки тощо.

Важливою сильною стороною дисертації є наявність результатів, які пройшли практичну апробацію та інтегровані у зміст цілої низки освітніх компонентів, що офіційно підтверджено поданими у додатках актами й довідками про впровадження матеріалів дослідження в освітню діяльність Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 2026-01-26/06-01/1352 від 10.06. 2026 р.), Мукачівського державного університету (довідка №915 від 03.06.2026), Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (довідка №01-16/183 від 09.06.2026 р.), Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради (довідка №275 від 03.06.2026), Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний інститут» Волинської обласної ради (довідка № 299 від 27.05.2026 р., Чернівецького педагогічного фахового коледжу імені Осипа Маковея (довідка №01-20/69 від 10.06.2026 р.).

Оцінка змісту й завершеності дисертації

Дисертаційна робота О. В. Вінтоняк є комплексним дослідженням основних етапів, тенденцій історичного розвитку та напрямів і компонентів функціонування й організації освітнього процесу в педагогічних училищах, технікумах, коледжах України в 90-х рр. XX – першій чверті XXI ст. задля визначення шляхів і можливостей використання цього досвіду для вдосконалення їх діяльності за умов воєнного стану та повоєнного відновлення країни.

Структура дисертації охоплює анотації українською та англійською мовами, вступ, п'ять розділів, висновки, список використаних джерел та додатки.

У вступі авторка переконливо довела доцільність обраної проблематики, окреслила її зв'язок із науковими програмами та тематичними напрямами, чітко визначила об'єкт, предмет, мету і завдання наукового пошуку, хронологічні та територіальні межі дослідження. Окрім цього, висвітлила концепцію та теоретико-методологічне підґрунтя роботи, схарактеризувала залучену джерельну базу, розкрила наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, а також навела вичерпну інформацію про особистий внесок авторки, оприлюднення результатів у публікаціях, їхню апробацію та практичне впровадження в діяльність вітчизняних закладів освіти.

У першому розділі дисертаційного дослідження О. В. Вінтоняк здійснено аналіз розвитку педагогічних училищ, технікумів та коледжів Україні як історико-педагогічної проблеми. Серед основних позитивних аспектів розділу варто відзначити грунтовне опрацювання методологічних засад дослідження, а також виважену систематизацію джерельної бази та історіографії проблеми. Логічним і цінним доповненням роботи є звернення до зарубіжного досвіду функціонування педагогічних коледжів у Великій Британії, Німеччині, Польщі, Франції, США та Канаді, при цьому закордонні моделі розглянуто не лише як історичні приклади, а й як дієвий ресурс для модернізації сучасної української системи фахової передвищої педагогічної освіти.

У другому розділі дисертаційного дослідження дисертантка представила авторську періодизацію становлення та розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні від XIX століття до наших днів. Здобувачка обґрунтовано виходить за хронологічні межі безпосередньо досліджуваного періоду, що дає змогу переконливо простежити історичну спадкоємність між учительськими семінаріями, педагогічними курсами, школами, технікумами, училищами та сучасними коледжами. Запропонована періодизація включає три основні періоди із відповідними етапами та чітко систематизує складний історико-педагогічний процес. Позитивною рисою роботи є об'єктивне висвітлення суперечностей і кризових явищ у розвитку педагогічних коледжів. Авторка не ідеалізує перебіг освітніх реформ, а аргументовано аналізує періоди нормативно-правової невизначеності, зміни підпорядкування та реорганізаційні виклики.

У третьому розділі дисертаційного дослідження О. В. Вінтоняк здійснила ґрунтовний аналіз тенденцій розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів на тлі трансформації ступеневої системи підготовки майбутніх фахівців у 1991 – 2025 рр. Одним з найбільш виразних авторських здобутків є розробка двовекторної моделі аналізу територіальної мережі закладів освіти, а також обґрунтування університетської, муніципальної та гібридної моделей діяльності педагогічних коледжів. Запропонована типологія має як вагому теоретичну цінність, так і очевидне практичне значення, адже створює підгрунтя для порівняння механізмів управління, ступеня автономії,

фінансування та організації освітнього процесу в закладах різного підпорядкування.

У четвертому розділі дисертаційного дослідження здійснено ґрунтовний аналіз еволюції системи професійної підготовки у педагогічних училищах, технікумах і коледжах досліджуваного періоду. Вагомою перевагою цього розділу є багатоаспектне висвітлення трансформації системи професійної підготовки фахівців, яке охоплює цілу низку питань: від рівневої й галузевої структуризації, переліку спеціальностей і кваліфікацій та форм здобуття освіти до оновлення змісту освітніх програм і організації практичної підготовки. Окремого схвалення заслуговує висвітлення процесів цифровізації освітнього середовища та розвитку дистанційного навчання. Завершеності аналізу надає комплексне розкриття механізмів забезпечення якості освіти, стану науково-дослідної роботи здобувачів, профорієнтаційної діяльності, сприяння працевлаштуванню та партнерства зі стейкхолдерами. Завдяки такому ґрунтовному аналізу професійна підготовка постає в роботі як цілісна динамічна система.

П'ятий розділ дисертаційного дослідження присвячений представленню цілісного аналізу процесу формування особистості майбутнього фахівця та кадрового потенціалу педагогічних училищ, технікумів, коледжів. Невід'ємним складником професійної підготовки майбутнього педагога є виховна діяльність. Авторка переконливо демонструє еволюцію виховної системи крізь призму суспільно-політичних та освітніх трансформацій, детально аналізуючи її організаційні засади, суб'єктів, ключові напрями, форми й методи. Особливої значущості праці надає висвітлення актуальних змін у виховній роботі в умовах війни. На високу оцінку заслуговує також системний аналіз методичної роботи як дієвого чинника нарощування кадрового потенціалу педагогічних коледжів. У роботі ґрунтовно охарактеризовано діяльність методичних рад, циклових комісій, методичних кабінетів, творчих груп і лабораторій, а також розкрито роль атестації, підвищення кваліфікації та педагогічного наставництва у професійному зростанні викладачів. Логічним завершенням дослідження є розробка стратегічної візії розвитку педагогічних коледжів в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України на основі поєднання SWOT-аналізу, Gap-аналізу й перспективного прогнозування, що дозволило авторці перейти від історико-педагогічних узагальнень до практичних рекомендацій і створення елективного курсу «Розвиток педагогічних училищ, коледжів і технікумів в Україні: історія та сучасність».

Загальні висновки корелюють із поставленими завданнями. Додатки до дисертаційної роботи О. В. Вінтоняк є важливою складовою роботи, що суттєво підсилює її наукову і практичну значущість, адже в них представлено розширені матеріали, які конкретизують та ілюструють основні положення дисертації.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Належне відображення основних результатів дисертаційного дослідження в наукових публікаціях засвідчено проведеним аналізом праць здобувачки. Високий рівень представленості авторських висновків та

узагальнень у сучасному науково-педагогічному просторі підтверджується оприлюдненням матеріалів дисертації у 44 публікаціях (з них 24 одноосібні), з-поміж яких: 2 розділи в колективних монографіях, 4 статті у виданнях, що індексуються наукометричною базою Scopus, 24 статті у фахових виданнях України, 11 публікацій апробаційного характеру, 3 статті, які додатково відображають результати дослідження.

Відповідність змісту реферату основним положенням дисертації. Дотримання принципів академічної доброчесності

Зміст, структура, обсяг та оформлення дисертації й реферату О. В. Вінтоняк повністю відповідають чинним нормативним вимогам. Робота вирізняється логічною побудовою, послідовністю викладу матеріалу, дотриманням наукового стилю та актуальних академічних стандартів. Зміст реферату є ідентичним основним положенням, результатам і висновкам дисертаційного дослідження, належно розкриваючи наукову новизну, теоретичну та практичну значущість. Також варто відзначити неухильне дотримання авторкою принципів академічної доброчесності. У тексті містяться коректні покликання на використані праці, відсутні ознаки академічного плагіату, а наукові ідеї та результати інших дослідників залучено системно, обґрунтовано й з належною повагою до авторства.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Високо оцінюючи наукову новизну та прикладу цінність одержаних дисертанткою результатів, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні моменти й висловити низку зауважень і рекомендацій щодо змісту дослідження.

1. Одним із вагомих результатів дисертаційного дослідження є розроблена авторкою періодизація розвитку педагогічних училищ, технікумів і коледжів (с. 114-178). Водночас звертаємо увагу те, що межі окремих етапів переважно визначаються з орієнтиром на ухвалення відповідних законодавчих актів та певні суспільно-політичні події. На нашу думку, доцільно було б чіткіше обґрунтувати, наскільки ці хронологічні рубежі відповідали реальним змінам у змісті професійної підготовки, організації освітнього процесу та внутрішньому устрої досліджуваних закладів освіти.

2. Позитивно оцінюючи ґрунтовне висвітлення у підрозділі 2.1 (с. 114–134) генези й історичних передумов становлення сучасних педагогічних коледжів, вважаємо, що дослідниці варто було б послідовніше розмежувати організаційну спадкоємність закладів освіти та наступність їхніх педагогічних традицій. Адже збереження назви, матеріальної бази або інституційної історії педагогічного училища ще не обов'язково означало збереження властивих йому підходів до професійної підготовки майбутніх учителів.

3. У підрозділі 4.2.7 (с. 320–330) досить докладно висвітлено становлення та організаційні засади внутрішнього моніторингу якості освіти в педагогічних училищах, технікумах і коледжах. Водночас, на нашу думку, варто було б приділити більше уваги з'ясуванню того, наскільки запровадження відповідних механізмів впливало на реальне вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів. Це дало б змогу виразніше розмежувати нормативно

визначені процедури забезпечення якості освіти та практичні результати їх застосування.

4. Заслуговує на увагу здійснений у дисертації аналіз університетської та муніципальної (комунальної) моделей функціонування педагогічних училищ, технікумів і коледжів (підрозділ 3.2, с. 199–223). Водночас порівняння цих моделей, на нашу думку, виграло б від чіткішого визначення їхніх переваг та обмежень за такими показниками, як управлінська самостійність, фінансове забезпечення, кадровий потенціал, можливості академічної мобільності та забезпечення наступності ступеневої педагогічної освіти.

5. Науковий інтерес становить запропонована авторкою візія розвитку педагогічних коледжів за умов воєнного стану та повоєнного відновлення України. Водночас, на нашу думку, її практична значущість була б переконливішою за умови чіткішого визначення першочерговості запропонованих заходів, необхідних ресурсів та можливих організаційних обмежень їх реалізації. Особливої уваги потребує співвідношення завдань збереження наявної мережі педагогічних коледжів та її подальшої оптимізації за умов демографічних змін і нерівномірного розвитку регіонів України.

Однак, висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи О. В. Вінтоняк, що здійснена на високому науковому рівні та є завершеним науковим дослідженням.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук».

Дисертаційне дослідження Вінтоняк Оксани Василівни «Розвиток педагогічних училищ, технікумів і коледжів в Україні (90-ті рр. XX – перша чверть XXI століть)» є самостійною цілісною науковою працею, яка має вагоме теоретичне й практичне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам пп. 7–9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України №1197 (зі змінами) від 17 листопада 2021 року, та іншим вимогам Міністерства освіти і науки України, а його авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент –
доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка Олена НЕВМЕРЖИЦЬКА

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Підпис
ЗАСВІДЧУЮ
Учений секретар

Зареєстровано
25.11.2024
03-04/5541-01
ДЛЯ ДОКУМЕНТІВ